

# Ο αμφιλεγόμενος Νικολό Μακιαβέλι και ο κόσμος του

Βιογραφία του καιροσκόπου σοφού από πρωτογενείς πηγές και αρχεία

**NICCOLO CAPPONI**  
Μακιαβέλι  
Ποιος ήταν πραγματικά ο αμφιλεγόμενος συγγραφέας του «Ηγεμόνα»  
μετ.: Πέτρος Γεωργίου  
εκδ. Πατάκης, σελ. 458

Του ΘΑΝΑΣΗ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Στις αρχές του 16ου αιώνα ο Νικολό Μακιαβέλι έγραφε στον φίλο του Φραντσέσκο Γκουτσιαρντίνι: «Εδώ και καιρό δεν λέω ποτέ τι πιστεύω, ούτε πιστεύω ποτέ αυτά που λέω· κι αν τύχει να εκστομίσω ποτέ την αλήθεια, την καλύπτω με τόσα πολλά ψέματα, που δύσκολα τη βρίσκει κανείς».

Σκέψεις από άνθρωπο που, γεννημένος το 1469 και μεγαλωμένος στη σκιά των Μεδίκων, είδε την πτώση τους το 1494 και την άνοδο του Σαβοναρόλα, την εκτέλεσή του στην παπική πυρά, προσέφερε επί δεκαπέντε χρόνια τις διοικητικές του υπηρεσίες ως γραμματέας του Συμβουλίου των Δέκα της Φλωρεντίας (ένα είδος ισχυρού υπουργού των Εξωτερικών) με ταξίδια στη Γαλλία, διαβήματα στον αυτοκράτορα Μαξιμιλιανό, την Παπική Αυλή, τον Καίσαρα Βοργία, και, τέλος, ξαναείδε την άνοδο των Μεδίκων.

Χωρίς ποτέ να αμφιβάλει για τις ικανότητές του, διότι «τα δεκαπέντε χρόνια που πέρασα μελετώντας την τέχνη της διπλωματίας, δεν κοιμόμουν όρθιος ούτε τεμπέλιαζα και αποκόμιζα πείρα εις βάρος των άλλων», ήλπιζε να τον προσλάβουν οι Μέδικοι στην υπηρεσία τους «ακόμη και για να τους δένω τα κορδόνια». Πώς αλλιώς εξηγείται η αφιέρωση του «Ηγεμόνα» στον Λορέντσο των Μεδίκων: «Πιστέψτε ότι δεν μπορώ να σας προσφέρω κάτι καλύτερο από το μέσο για να αποκτήσετε, σε μικρό διάστημα, την πείρα που μου στοίχισε πολλούς κόπους και κινδύνους».

Το κύριο μέλημά του ήταν η bella figura και η ικανοποίηση των δύο πολύ φλωρεντινών και πρακτικών αναγκών, honore et utile (τιμή και κέρδος).

## Οι κανόνες της τυραννίας

Ο ίδιος ο Μακιαβέλι, τα έργα του οποίου μετά το 1558 βρέθηκαν στον Index Librorum Prohibitorum (τον παπικό Κατάλογο Απαγορευμένων Βιβλίων), δεν θα χαιρόταν με την αρνητική φήμη που του έδωσε ο «Ηγεμόνας». Στους επικριτές του απαντούσε με έντονο ύφος: «Εμαθα στους ηγεμόνες πώς να γίνονται τύραννοι, αλλά και στους υπηκόους τους πώς να τους ξεφορτώνονται».

Τον χειμώνα του 1538, έντεκα χρόνια μετά τον θάνατο του Μακιαβέλι, ο καρδινάλιος Ρέτζιναλτ Πόουλ είχε ταξιδέψει στη Φλωρεντία για να κατανοήσει τους όρους της συγγραφής ενός τόσο άθεου βιβλίου, για το οποίο είχε πρωτακούσει από τον λόρδο αρχιδικαστή Τόμας Κρόμγουελ, και στο οποίο απέδιδε όλα τα δεινά που είχε υποστεί η Αγγλία μετά το 1534 – από την Πράξη Υπεροχής του Ερρίκου Η' έως τους διωγ-

μούς εναντίον των καθολικών που υπάκουαν στην Εκκλησία και όχι στον βασιλιά τους.

Ο Πόουλ γράφει ότι «οι Φλωρεντινοί μου έδωσαν την απάντηση που, καθώς είπαν, τους είχε δώσει ο ίδιος ο Μακιαβέλι όταν του είχαν ζητήσει τον λόγο: στην πραγματικότητα, δεν είχε ακολουθήσει μόνο τη δική του κρίση στο βιβλίο, αλλά και την κρίση του ανθρώπου για τον οποίο το προόριζε. Κι επειδή γνώριζε ότι (ο Λορέντσο των Μεδίκων) είχε τυραννική φύση, εισήγαγε πράγματα που δεν θα μπορούσαν παρά να ικανοποιήσουν βαθιά μια τέτοια φύση. Αν ο ηγεμόνας ή ο βασιλιάς εφαρμόζε αυτά τα πράγματα, η διακυβέρνησή του δεν θα διαρκούσε πολύ. Αυτό ήλπιζε ολόψυχα, αφού ενδόμυχα έτρεφε φλογερό μίσος προς τον ηγεμόνα για τον οποίο έγραφε...».

Ο ιστορικός Νικολό Καπόνι, βιογραφώντας από πρωτογενείς πηγές και αρχεία, δείχνει τον Μακιαβέλι και τον κόσμο του· τη δύουσα και καταπτομένη Ιταλία αλλά και την αντίστροφη σχέση μεταξύ της αναγεννησιακής λαμπρότητας και της ταραγμένης και προβληματικής πολιτικής ζωής της: κολακείες και γάμοι, υπαρφαγές της εξουσίας και πλούτος, στρατηγικοί σχεδιασμοί και μυστικές συμμαχίες, τυραννίες και πόλεμοι, Πάπες, αυτοκράτορες και ηγεμόνες, βία και άλλα μέσα, δολοπλόκοι και προφύτες άφησαν μια σκόνη στη Φλωρεντία των Μεδίκων που σίγουρα θυμίζει τον Μακιαβέλι – τον πρώτο νεωτερικό φιλόσοφο, τον πρώτο της πολιτικής. Κυνικός, ραδιούργος, πλακατζής και καιροσκόπος, ο Μακιαβέλι εξεικόνισε ένα κοινωνικο-πολιτικό τοπίο θεμελιωμένο στον αμοραλισμό, με σκοπό να στρέψει τους ανθρώπους στην ηθικότητα.

## Ενας σοφός με κακή φήμη

Έχοντας υπόψη του ότι «δεν υπάρχει παράδεισος για τα κορδόνια» και έχοντας δοκιμαστεί στις ξέρες της φλωρεντινής πολιτικής, ο Μακιαβέλι εξέθεσε, ασυναισθητα ίσως, τους κανόνες του πολιτικού παιχνιδιού τους οποίους οι κυβερνήτες ακολουθούν πάντοτε στην πράξη, αλλά σπαιώς παραδέχονται. Στέρησε έτσι τους ανθρώπους από ψευδαισθήσεις, μιλώντας για δύναμη και για πολιτική που είναι ξένα προς την ηθική.

Υπήρξε πράγματι ένας σοφός με κακή φήμη. Μόνο οι πιο οξυδερκείς μελετητές του διέκριναν στα λόγια του αρετές, ενώ αρκετοί διαπίστωσαν ότι τα παραδείγματα του «Ηγεμόνα» είναι τόσο ακραία και τραβηγμένα, ώστε αναρωτιέται κανείς αν μιλούσε σοβαρά ή αν έκανε πλάκα, κώρια όσοι θεώρησαν ότι η πραγματεία, περιγελώντας τις υψιπετείς και ηθικολογικές αντίστοιχες για την καλή διακυβέρνηση, δεν απείχε πολύ από τη σάτιρα.

Πολλοί, ωστόσο, όπως ο Βάκων, αναγνώρισαν οφειλές στον Μακιαβέλι και ο Μπ. Ράσελ στην «Ιστορία της Δυτικής Φιλοσοφίας» σημείωσε με έμφαση ότι «το 1527, το έτος θανάτου του Μακιαβέλι, ως θεωρηθεί χρονιά του θανάτου της ιταλικής Αναγέννησης».